

РОЗДІЛ I

Історичне краєзнавство, Слобожанщина і проблеми політології

УДК 378:1

Москальова Н. П.

(м. Харків)

ВИСТАВКОВО-МУЗЕЙНИЙ ЦЕНТР ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР СУСПІЛЬНОГО ВИЗНАННЯ ТА ЛЕГІТИМАЦІЇ ДОСЯГНЕНЬ КОЛЕКТИВУ ХНТУСГ ІМЕНІ П.ВАСИЛЕНКО

Висвітлено питання важливості створення виставково-музейного центру університету та активного використання досягнень науково-педагогічного колективу у формуванні іміджу навчального закладу, вихованні молодого покоління

Ключові слова: виставково-музейний центр, досягнення, імідж університету.

Освещены вопросы значимости создания выставочно-музейного центра университета и активного использования достижений научно-педагогического коллектива в формировании имиджа учебного заведения, воспитании молодого поколения.

Ключевые слова: выставочно-музейный центр, достижения, имидж университета.

The questions of importance of creating the exhibition and museum center of the university and the active use of scientific and pedagogical staff's achievements in forming the image of the scientist institutions, education the younger generation.

Keywords: exhibition and exhibition center, achievements, image of the university.

Харківщина – земля особливої долі і особливих людей. За три з половиною століття Харків став центром економічного, духовного, освітнього, мистецького розвитку України. Наша земля подарувала світу тисячі визначних просвітителів, учених, митців, громадських діячів. Харківщина відома своїми освітніми новаціями, науковими досягненнями. Саме з нашою землею пов'язані імена лауреатів Нобелівської премії І. І. Мечникова, Л. Д. Ландау, С. Кузнеця.

В ряду провідних навчальних закладів не тільки Слобожанщини, України, а і світу стоїть ХНТУСГ. ХНТУСГ – єдиний і провідний ВНЗ в Україні

інженерно-технічного сільськогосподарського профілю, навчально-науковий виробничий комплекс IV рівня акредитації. До складу університету зараз входять 6 навчально-наукових інститутів, 2 науково-дослідних інститути, факультет по роботі з іноземними студентами, 2 внз I-II рівня акредитації, навчальний центр з підготовки та перепідготовки кадрів для АПК. У 2013 р. Університет підписав Велику Хартію Університетів. З 2011 р. в університеті впроваджена і використовується Система Управління якістю, яка відповідає Міжнародним стандартам якості ISO 9001:2008 та сертифікована міжнародним центром DQS (ФРН). Університет за рейтингом ТОП-200 за підсумками 2014 р. посів 1 місце серед 17 аграрних внз України.

Університет (тоді він називався Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства) було утворено у 1930 р. На той час він був в Україні єдиним спеціалізованим навчальним закладом по підготовці фахівців інженерів-механіків для сільськогосподарського виробництва. За 85 років університет підготував понад 50 тисяч фахівців для сільськогосподарського виробництва. Зараз в нашому навчальному закладі навчається майже 8 тисяч студентів, навчальний процес здійснюють на 28 кафедрах майже 400 викладачів. З визначеною місією ХНТУСГ – просвітництво; визначення і формування сфер нових знань; генерація соціально і суспільно значимих ініціатив, заходів; пошук і реалізація інтеграційних форм інноваційної діяльності аграрної освіти, науки і виробництва; виховання успішної, конкурентноздатної, національно свідомої особистості; забезпечення високопрофесійною освітою протягом життя громадян України та іноземців; розвиток академічної мобільності студентства; утвердження провідного місця університету в світовому освітянському просторі – наш науково-педагогічний колектив успішно справляється. Про це свідчать і останні події та зміни в структурі університету. Це пов'язано з необхідністю висвітлити свої різноманітні досягнення в усіх сферах університетського життя. Мова йде про відкриття виставково-музейного центру університету.

Із історії. Музеї, музейні комплекси, виставки, виставково-музейні центри є унікальною лабораторією збереження наступництва поколінь, історико-культурних традицій суспільства. Характерною рисою сучасних цивілізованих держав є збереження та використання з метою виховання, освіти, організації дозвілля населення, туризму пам'яток матеріальної і духовної культури. Цю місію в значній мірі виконують музеї та виставково-музейні центри різного спрямування – краєзнавчі, історичні, історико-художні, етнографічні,

сільськогосподарські, науки і техніки. Музеї науки і техніки в час науково-технічної та інформаційної революції переживають справжній бум і в деяких країнах (США, Велика Британія) їх кількість значно збільшилася. Ряд технічних музеїв Європи та Америки стали предметом національної гордості (Чикагський музей науки і промисловості щорічно відвідують до 5 млн. чоловік, Німецький музей в Мюнхені – майже 4 млн. чоловік). Музеї мають новітнє обладнання, в своєму складі мають наукові установи, бібліотеки, кінотеатри, обсерваторії та інші складові. Оскільки основний контингент відвідувачів – молодь, то для них при музеях та музейних центрах створюються клуби, школи, кафе, експедиції тощо. Музеї є потужним засобом профорієнтаційної роботи. В таких музеях вивчається і пропагується історія та досягнення перш за все національної науки і техніки, розповідається про національних інженерів і конструкторів. Більшість музеїв фінансується із бюджету держави, регіонів або муніципалітетів.

Музейно-виставкова справа нараховує тисячолітню історію. Промисловий розвиток європейських країн у ХІХ ст. супроводжувався формуванням перших промислових колекцій. Нормою стало проведення всесвітніх виставок промислових та сільськогосподарських товарів. При навчальних закладах різноманітні колекції одержують своє правове закріплення в університетських Статутах. Музеї включились в сферу наукової та освітньої роботи, стали публічними установами, формується суспільна думка про високу культурно-історичну цінність музейних колекцій. Наприкінці ХІХ ст. в нашій країні виникли земські музеї як структури, які повинні були допомогти державі у проведенні аграрної реформи, зокрема здійснювати просвітницьку діяльність серед селян. Концепція земського музею передбачала навчання селян основам агрономічних та агротехнічних знань, необхідних для успішного ведення господарства, забезпечення його дохідності. Значну роль у виникненні та визначенні земських музеїв відіграв видатний вчений В. В. Докучаєв. Музейне будівництво не обійшло і Слобідську Україну, м. Харків. Харків на рубежі ХІХ і ХХ ст. ст. перетворився у великий промисловий і залізничний вузол, стає центром торгівлі. 80 днів на рік м. Харків жив ярмарками. Розвиток вищих та середніх навчальних закладів у цей час актуалізували потребу у формуванні колекцій матеріальної і духовної культури Слобідської України. У 1880-ті роки в м. Харків виникає історичний музей, значну роль у формуванні якого відіграли учені Харківського відділення «Російського технічного товариства». У Статутних документах цього та інших наукових та громадських товариств було відзначено звання по збереженню

культурної спадщини через формування колекцій, проведення виставок, створення музеїв. Так, у Статуті Харківського товариства сільського господарства та сільськогосподарської промисловості (1912 р.) відмічалось: § 1 «Харківське товариство сільського господарства та сільськогосподарської промисловості має за мету сприяти розвитку всіх галузей сільського господарства та сільськогосподарської промисловості у Харківській, Полтавській, Курській, Воронізькій, Катеринославській, а також в інших суміжних з ними губерніях...; §2. Для досягнення цієї мети Товариство: 1) проводить обговорення питань, що відносяться до сільського господарства...; 2) сприяє місцевим господарям в одержанні ними потрібних відомостей та вказівок з окремих господарських питань, в пошуку досвідчених людей для устроювання різних частин господарства..., допомозі у виписуванні, купівлі та продажу сільськогосподарських машин та знарядь, насіння, племінної худоби тощо. § 65 в розітк §2 визначає завдання «Для здійснення мети... Товариство засновує бюро сільськогосподарських консультацій... 3) піклується про розповсюдження теоретичних та практичних відомостей з усіх галузей сільського господарства та сільськогосподарської промисловості, проводячи та створюючи з цією метою: а) бесіди та публічні читання з сільськогосподарських питань; б) сільськогосподарські бібліотеку та музей; в) виставки, виставки-базари та змагання; г) випробувальні станції ... » [1, с. 3-4].

У Статуті Харківського товариства розповсюдження в народі грамотності (1911 г.) підкреслювалась нагальна необхідність організації музеїв (наряду з організацією вечірніх та недільних класів, бібліотек, читален, книжкових складів, народними читаннями та бесідами, систематичних курсів та лекцій, виставок [2, с. 1-2]. Про значну роль музеїв і виставок йде мова і у Статуті артілі російських інженерів у м. Харкові [3, с. 1-2].

Тобто, завдання збереження пам'яток культурної спадщини народу через створення колекцій, організацію виставок і музеїв ставилася практично всіма товариствами, які існували у м. Харкові на початку ХХ ст. Утворення навчальних закладів різного рівня також передбачало утворення поряд з різноманітними лабораторіями бібліотек, виставок, музеїв. Так, у проекті Статуту Харківського комерційного інституту у п. 9, де мова йде про навчально-допоміжні установи, відзначається необхідність утворення музею товарознавства та технології [4, с. 3].

Значне музейне будівництво відбувалося в радянські часи. Зокрема, певний розвиток одержують відкриті ще в дореволюційні часи музеї

сільськогосподарської техніки. Перші музейні колекції сільгосптехніки стали формуватися на першій в країні машинно дослідній станції, створеній проф. К. Г. Шиндлером у 1901 р. при Київському політехнічному інституті. Коли у 1926 р. ця колекція і музей в Грушках були передані Київському сільськогосподарському інституту, вона нараховувала майже двісті унікальних експонатів. Інший музей аналогічного профілю було створено при Акимівській машинно випробувальній станції, яка була відкрита ще у 1912 р. з ініціативи Бюро з сільськогосподарської механіки Департаменту землеробства. У Харкові перший спеціалізований музей сільськогосподарської техніки було створено під час проведення більшовицької технічної модернізації на базі УНДІМ, відкритого у 1930 р. Музей розміщувався на вул. Свердлова (Полтавський шлях).

Значних втрат зазнали музеї під час Великої Вітчизняної війни. Перестали існувати музеї сільськогосподарської техніки в Києві і Харкові. Після війни було закрито Державний сільськогосподарський музей в Ленінграді. Незначна частина машин і стендів музею була передана навчальним закладам аграрного профілю. А більша частина була втрачена або просто знищена, зокрема і знаменитий трактор «Фордзон – Путиловець», а також значна частина унікальної колекції проф. К. Рау, яка була куплена свого часу царським урядом у Лондоні і нараховувала майже 200 зразків землеобробних знарядь. В Україні найдовше протримався вкрай цікавий музей під відкритим небом в Акимівці.

На початку 1990-х років в Україні нараховувалося майже 6 тис. музеїв, більшість із яких відносилася до категорії музеїв науки і техніки, що діяли на підприємствах (витоки більшості науково-технічних музеїв відносяться до 1930-х років, коли за покликом О. М. Горького почалося вивчення історії фабрик і заводів і масове створення таких музеїв). Як правило, в таких музеях працювали тисячі ентузіастів історії науки і техніки, патріоти своїх підприємств і організацій. Їм часто вдавалося зібрати унікальні колекції предметів матеріальної культури, які свідчили про видатні досягнення вітчизняних вчених, інженерів і конструкторів. Музеї відігравали значну роль у здійсненні концепції національно-громадянського виховання молодого покоління. Проте, нажаль, у 1990-ті роки в умовах переходу до ринкової економіки музеї часто повторювали долю своїх підприємств: переходили до нових господарів, їх приватизували і просто ліквідовували. Фонди, унікальні колекції міняли господарів, часто пропадали безслідно. Такої долі зазнали багато цінних зразків техніки: трактори, автомобілі, паровози, літаки. В металобрухт були

відправлені зразки сільськогосподарської техніки. Значно постраждали колекції сільськогосподарської техніки у м. Харкові. Так, в різних руках опинилася колекція тракторів ХТЗ, заводський музей закрито, така ж доля і музею заводу «Серп і Молот», та і сам завод зник. Указ Президента України Л. Кучми від 22 березня 2000 р. «Про невідкладні заходи по розвитку музеїв в Україні» дещо загальмував процес розвалу музейної індустрії. Проте питання збереження та використання історичної спадщини, історичної пам'яті в сучасному українському суспільстві вирішується вибірково і непослідовно, відсутня програма розвитку і фінансування науково-технічних музеїв, що не дозволяє здійснювати їх модернізацію.

Тим приємніше, що в нашому навчальному закладі керівництво, незважаючи на важкі фінансові проблеми, знайшло можливим визначити модернізацію музею у 2014 р. пріоритетним. Була проведена значна робота всього університетського колективу по збору документальних матеріалів, які свідчать про досягнення університету в науковій, педагогічній, виховній, міжнародній діяльності. Саме такі документальні матеріали стали основою створення виставки досягнень науково-педагогічного колективу університету.

Документальні матеріали ще потребують свого науково-інформаційного супроводження, проте з впевненістю можна сказати, що представлена виставка виконує важливу роль легітимації наших досягнень, вона слугує базою для ознайомлення молодого покоління студентів з науково-освітніми технологіями навчального закладу, формування у них гордості за свою *alma mater*. В університеті ще у 1980 р. було створено музей історії ВНЗ, який завжди був унікальною лабораторією по вихованню студентства в дусі любові до свого навчального закладу, хліборобської професії, національного патріотизму.

1 вересня 2014 року в День знань в ХНТУСГ відбулося урочисте відкриття виставково-музейного центру. У центрі працюють виставкова зала і музей історії навчального закладу. Виставка досягнень концептуально побудована так, щоб виділити, підкреслити місце і роль ХНТУСГ в планетарній місії України. Зібрано значний документальний матеріал про освітянські новації, наукові досягнення, міжнародні зв'язки навчального закладу, значний внесок науково-педагогічного колективу університету в розбудову єдиної української держави.

У церемонії урочистого відкриття взяли участь Тіщенко Леонід Миколайович – в. о. ректора ХНТУСГ ім. П. Василенка, Заслужений працівник

освіти України, доктор технічних наук, професор, академік НААНУ; Балюк Іван Махтейович – Герой України, Заслужений працівник сільського господарства, директор агрофірми «Україна» Великобагачанського району Полтавської області, випускник ННІ МСМ 1968 року; Байбакова Ніна Прокопівна – Заслужений працівник сільського господарства, Голова обласної профспілки працівників АПК, кавалер ордена «Княгині Ольги II ступеня»; Погребняк Вадим Анатолійович – Генеральний директор ТОВ «Хлібопекарський комплекс «Кулиничівський», випускник ННІ ЕКТ 1997 року; Косолапов Анатолій Григорович – Заслужений юрист України, Голова Харківського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України, випускник ННІ МСМ 1988 року; Красовський Віктор Леонідович – депутат Обласної ради, випускник ННІ ЕКТ 1969 року; Рагімова Світлана Олексіївна – начальник управління адміністративно-організаційної роботи департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної держадміністрації, Шакін Микола Іванович – директор фірми «Печенігігазсервіс», випускник ННІ МСМ 1977 року; викладачі, студенти.

Директором виставково-музейного центру призначено професора кафедри ЮНЕСКО Москальову Надію Петрівну.

Представлені матеріали на виставку свідчать про значний потенціал нашого колективу. В подальшому вони стануть базою для проведення організаційно-виховних, історико-пізнавальних заходів. Про важливість здійснення цієї роботи свідчить той факт, що 27 жовтня питанню подальших напрямків роботи виставково-музейного центру буде присвячено засідання ректорату університету.

Література

1. Устав Харьковского общества сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности. – Х., 1912. – 16 с.
2. Устав Харьковского общества распространения в народе грамотности. – Х., 1911. – 7 с.
3. Устав артели русских инженеров в г. Харькове. – Х., 1915. – 16 с.

4. Устав Харьковского Коммерческого института. Проект. – Х., 1914. – 22 с.

УДК 378:1

Москальова Н. П.

(м. Харків)

ХАРКІВСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ І САЙМОН КУЗНЕЦЬ

Розглянуто питання побудови корпусу Харківського Комерційного інституту, організацію навчального процесу, навчання в ньому Саймона Кузнеця – Лауреата Нобелівської премії з економіки

Ключові слова: Комерційний інститут, Лауреат Нобелівської премії, Бекетов О. М.

Рассмотрен вопрос строительства корпуса Харьковского Коммерческого института, организация учебного процесса, отмечена учеба в нем Саймона Кузнеця – Лауреата Нобелевской премии по экономике

Ключевые слова: Коммерческий институт, Лауреат Нобелевской премии, Бекетов А. Н.

The question about the construction of Kharkiv Commercial Institute and the organization of the educational process are considered. It is noted that Simon Kuznets, Laureate of Nobel Prize in Economics, had been studied there.

Keywords: Commercial Institute, Nobel Prize winner, Beketov A. N.

Вступ. Головний корпус Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. П. Василенка знаходиться в будівлі, яка була побудована на початку ХХ ст. для Харківського комерційного інституту. Студентів, науковців, викладачів завжди цікавила проблема будівництва корпусу для комерційного інституту та питання, хто з відомих науковців, громадських діячів працювали або навчалися в ньому.

Виділимо ряд досліджень останніх років, в яких піднімається питання навчання С. Кузнеця в Харківському комерційному інституті, питання становлення комерційної освіти у м. Харкові, розвиток недержавних вищих навчальних закладів в Україні, розвиток у м. Харкові підприємництва на початку ХХ ст. [1].

Харківський комерційний інститут – це вищий навчальний заклад економічного профілю у м. Харкові, який існував у 1912-1919 рр. Його було організовано з ініціативи академічних та комерційних верств м. Харкова у 1912 р. Спочатку він діяв як Вищі комерційні курси Харківського купецького товариства. 29 березня 1916 р. спеціальним законопроектом Державної Думи